

Mistrovská lekce Brigitte Fassbaender

Věra Drápelová

foto Martin Sanderka

Mistrovské pěvecké kurzy jsou specifická učební disciplína. Netrvají dlouho, ale mohou přinést docela hodně. Od pedagoga ovšem vyžadují celoživotní zralost a zkušenosť. Někdy proto překvapí, kdo všechno u nás takové kurzy vede, často jen s minimální zkušenosťí, bez dlouholeté úspěšné kariéry. Z tohoto pohledu lze považovat za lekci v širším slova smyslu letošní počin festivalu ProArt, který do svých letních vzdělávacích projektů a workshopů zařadil i mistrovské kurzy pěvkyně Brigitte Fassbaender. Tato německá mezzosopranistka svým osobitým hlasem a jevištním charismatem ozvláštnila řadu rolí německého i italského repertoáru, vlastní kritéria vytvořovala v interpretaci písni, o čemž se v letech 1972, 1978 a 1991 mohlo přesvědčit i publikum Pražského jara. Natočila desítky zvukových a obrazových nosičů, mezi nimiž jsou legendární nahrávky Růžového kavalíra, Netopýra, Lulu, Trubadúra, Aidy, Così fan tutte, Tristana a Isoldy a samozřejmě písňová alba. Paní Fassbaender v létě oslavila 77. narozeniny, ale stále překypuje úctyhodnou energii, kterou po ukončení pěvecké kariéry naplně vložila do dalších aktivit, jako je režie, management operních scén a také pěvecká pedagogika. Na její třídní kurzy na pražské AMU se přihlásilo sedm mladých zpěváků,

dalších několik zájemců sledovalo výuku jako pasivní účastníci. Člověk by čekal (i když, upřímně řečeno, spíš nečekal), že tuto jedinečnou příležitost si nenechá ujít více českých pěveckých pedagogů, kteří si tak budou moci porovnat, či dokonce zkorigovat vlastní metody. Nestalo se tak. Přitom stačila jen několikahodinová přítomnost na výuce a před posluchačem defilovaly problémy, které se dají slyšet z našich předních jevišť, a které často mají i pěvci sami vyučující na školách. Hned první dojem potvrdil, že paní Fassbaender je rázná dáma s pozoruhodnou výdrží a nemomylným citem pro zpěv. Povzbuzuje sice, má v zásobě pochvalná slova, ale pokud jde o technické nedostatky, je nekompromisní. „Opírej se o bránici, potřebujes sílu v těle, abys měla vzduch, netahaj tóny, netlač na hlas, všechno musí jít odsud,“ buší si na bránici během práce s mladou sopraništou, která si připravila árii Alciny z Händelovy stejnojmenné opery. Profesorka nedostatky sama napodobuje, vzápětí předvádí, jak má znít tón správně opřený v těle. A je to velký rozdíl... „Představ si, že máš uvnitř tahací harmoniku, musíš ji ale tahat vodorovně, nikoli svisle,“ vysvětluje. „Zpěv je jako jízda na koni, člověk by měl mít stejný pocit, jako když měkce sedí v sedle,“ dodává ještě.

Další adeptka si připravila árii matky z Ponchielliho Giocondy. Paní Fassbaender se moc líbí nádherně barevný a sytý hlas, s pěvkyní pracuje na vyrovnání vokálů, ale současně jí řekne, že tohle pro ni není vhodný kousek. „Měla bys zpívat raději Mozartovu Dorabellu,“ navrhuje. Ovšem ani Bachovo Laudamus te není zrovna legrace. Profesorka zpěvačce doporučuje, aby zpívala vseď na zemi. Chce ji zjevně přimět, aby zabrala tělem. Navíc se jí zdá, že ve zpěvu je málo radosti. „Tohle je téměř tanecní melodie, trochu jako swingování,“ říká s nadsázkou, luská prsty a snaží se přimět studentku k živějšímu přednesu. Také ji upozorňuje, že má v hlasu málo vibrata. „Pro barokní hudbu by tvůj hlas byl vhodný, ale jinak vibrato potřebuješ,“ vysvětluje. Není to jediný případ, kdy začínající pěvkyně touží udělat dojem, a tak si přinese obří kus. Další dívka zkouší píseň Roberta Schumannova An die Königin Elisabeth. Jenže ostřílenou pedagožku neoklame. „Je to hodně dramatická píseň,“ poznámenává profesorka. Navíc se ukazuje, že podat správně německou zpívanou poezii není jen tak a že způsob, jakým se v této řecí dávají dohromady slova, je úplně jiný než v italské hudbě. Profesorka dlouhé minuty tráví zpěvačku na pouhých slovech „mein Herz“. A stále opakuje, že zvuk musí vycházet z hlasu.

Ve svém písňovém repertoáru jste měla i Schubertovu Zimní cestu, což je „mužská“ záležitost. Brala jste tento cyklus prostě jako svého druhu další „Hosenrolle“ čili kalhotkovou roli? Anebo jste ho vyprávěla z ženské perspektivy? Je to jistě svým způsobem mužská role, ale pro mne tahle skutečnost nehrála roli. Vnímala jsem Zimní cestu abstraktně, nikoli konkrétně. Vždyť to, co se v ní odehrává, je tak silné, tak hluboké. Ztráta lásky a tušení smrti, to je něco, co se může přihodit muži i ženě.

Stopu jste zanechala i v české hudbě. Podílela jste se na supraphonské nahrávce Dvořákova Requiem, kterou dirigoval Wolfgang Sawallisch, v sedmdesátých letech jste natočila Cigánské melodie, později pak se svou žáčkou Julianou Banse Moravské dvojzpěvy... A také jsem režírovala Kátu Kabanovou a Prodanou nevěstu. Ale když mluvíte o Moravských dvojzpěvech, tak ty jsem poprvé zpívala kdysi dávno se sopranistkou Irmgard Seefried. Tehdy jsem je pro sebe objevila. A dodnes si myslím, že jsou tím nejkrásnějším, co kdy bylo napsáno.

Pěveckou kariéru jste ukončila roku 1995, tedy v 56 letech, což je pro mezzosopranistku relativně brzo. Proč? Měla jsem dva důvody. Své povolání jsem velmi milovala a nechtěla jsem zažít ztrátu vitality. A když člověk přijde do určitého věku, tak už prostě nemá tu sílu a tedy ani radost. Navíc jsem už tehdy začínala s režii a chtěla jsem se jí věnovat. K tomu se pak přidalo ještě šéfování divadlům a to všechno bych nemohla dělat, kdybych stále zpívala. Dělat intendantu je něco úplně jiného, jste odpovědný za celé divadlo a musíte své práci věnovat spoustu času.

Jak jste coby režisérka využila své vlastní zkušenosti s divadelníky, jako byli Harry Kupfer, Otto Schenk, Jean-Pierre Ponnelle a další? Především jsem se od nich naučila, že člověk musí kus dobré ovládat, než ho začne inscenovat, že musí znát noty a všechny okolnosti týkající se skladatele a díla. Prostě nemůže režírovat jen tak s bookelem v ruce.

Zmínění páновé nebyli nijak staromódní tvůrci, měli své názory, vidíte přesto rozdíl mezi nimi a současnou garniturou operních režisérů? Režírovat operu neznamená dělat muzeum, každý má právo na své nárazy, na svou fantazii, každý může zdůraznit jiné aspekty. Dnešní režiséři ale kus často ničí. Možná mají pravdu, když chtějí dílo nově vyložit, ale to já nemusím. Učila jsem se ještě z tradice, což nepovažuju za nic špatného. Často si připomínám, co kdyži řekl Gustav Mahler: tradice neznamená uctívat popel, nýbrž udržovat oheň.

Vedla jste operní domy v Braunschweigu a Innsbrucku, dodnes stojíte v čele festivalu v Garmisch-Partenkirchenu. Ten možná není tak známý jako přehlídky v Lucernu, Salzburgu či Baden-Badenu. Můžete ho přiblížit? V tomto městě žil čtyřicet let Richard Strauss, stále tam stojí jeho vila. Festival existuje pětadvacet let, u jeho zrodu stál intendant August Everding. Já ho vedu devět let, příští rok ale už bude můj poslední, myslím, že je na čase skončit. Mimochodem, letos u nás hostoval Tomáš Netopil se svou Essenskou filharmonií, dělali koncertně Straussovou Elektru a pak ještě symfonický koncert. Je to moc nadaný dirigent! Ale abych nezapomněla, patnáct let vedu ještě malý festival v Eppenu v jižních Tyrolích, kde děláme báječné písňové večery a mistrovské kurzy. Ten si ještě ponechám.

A ke vší té práci jste ještě stihla napsat libreta ke dvěma muzikálům, Lulu – das Musical a Shylock? To bylo v době, kdy jsem byla intendantkou v Innsbrucku. Abych řekla pravdu, důvody byly zcela prozaické: potřebovala jsem ušetřit za libretistu. Psaní mi ale dělalo radost. Lulu – das Musical bude příští rok poprvé uveden v Německu, takže teď zrovna na textu opět pracuji. Klidně bych si na psala nějaké další libreto, třeba i k opeře. Tak ještě najít toho pravého skladatele! ■

HARMONIE
9 / 2016

Zralé ženy, mladí chlapci a velká škola. Několik dní s Brigitte Fassbaender

<http://zapisnikzmizeleho.cz/zrale-zeny-mladi-chlapci-a-velka-skola-nekolik-dni-s-brigitte-fassbaender/?platform=hootsuite>

Vytvořit stejně dobře komediální roli prince Orlofského v Netopýrovi i paranoidní Klytaimnestrů v psychologické tragédii Elektra chce celou ženu. Nebo aspoň dramatickou umělkyni. Brigitte Fassbaender patří mezi ty vyvolené, kterým ani jedna ze dvou extrémních poloh nedělala problémy. Vynikající německá mezzosopranistka se tento víkend zastavila v Praze, kde na festivalu Pro Art vedla mistrovský kurz.

„Nesnáším pauzy,“ prohlásila sedmasedmdesátiletá Brigitte Fassbaender po prvních třech hodinách výuky. „Pojedeme v kuse a skončíme o něco dřív,“ dodala ještě a vzala si do práce dalšího účastníka. Vlastně účastníci – ojedinělou možnost získat zkušenosť od prvotřídní pěvkyně využily jenom ženy. Přihlížejících bylo hanebně málo. Těžko říct, jestli za to mohla slabá propagace, nezájem ze strany našich pěvců i pedagogů, nebo obojí.

Mistrovské kurzy začaly společnou rozvíčkou a individuálním předzpíváním každé účastnice. Potom si Brigitte Fassbaender brala jednu po druhé a s každou rozebírala její árii nebo píseň. Po taktech, po tónech, po každém pohybu svalů. Opravovala postoj, dech, soustředovala se na zpěv. „Nehrejte to, zpívejte,“ nabádala výrazně gestikující zpěvačku. Výrazové nuance klidně předváděla o oktávu níž, nikam se zbytečně nehonila. Ale občas nasadila hlavový tón s takovou samozřejmostí, až to bralo dech. Téhle paní bude skutečně za tři roky osmdesát?

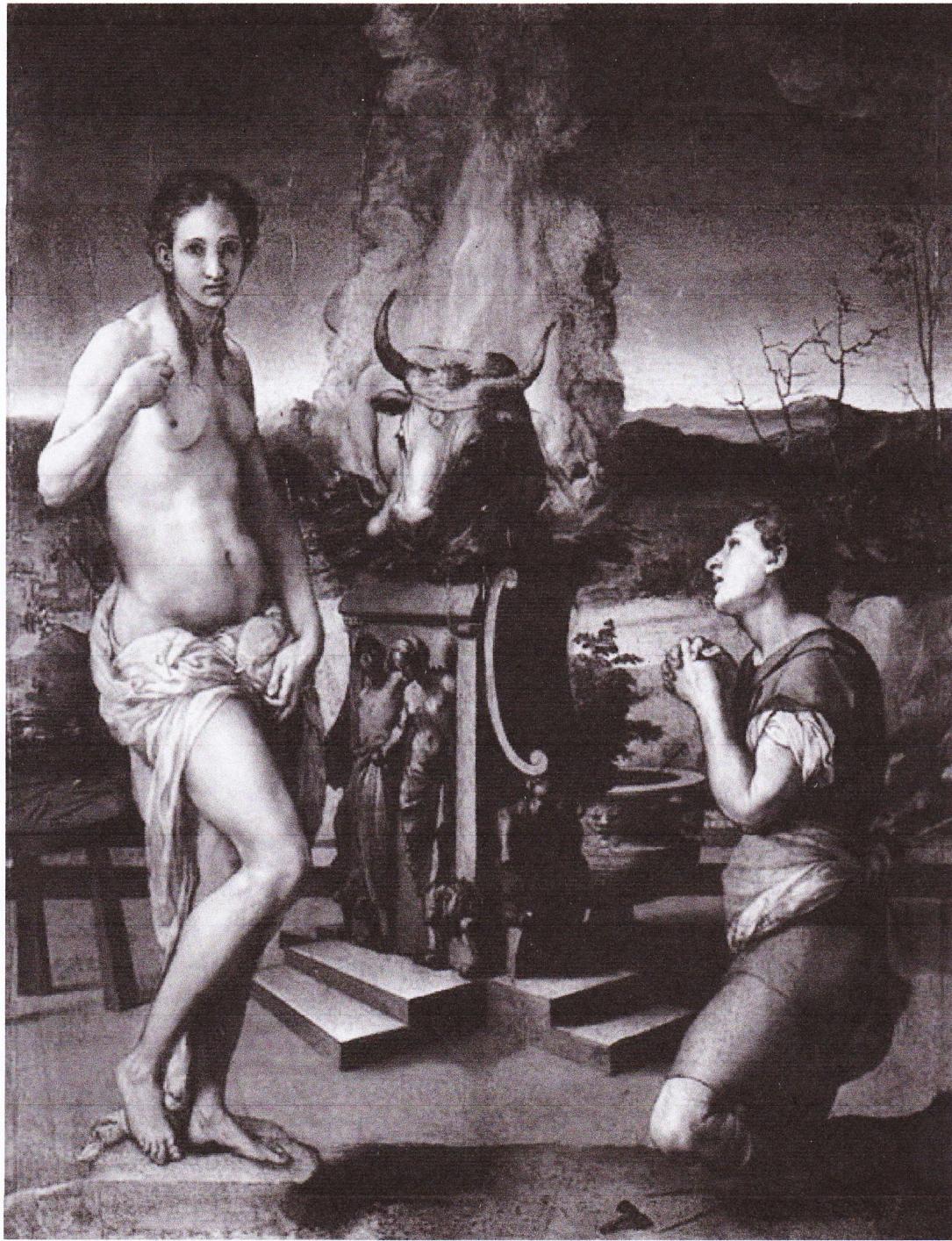
Je hodně pěvců, kteří se naučí techniku, potom jsou schopni ji používat dokonale, a přitom intuitivně. Neumějí nic dál předat, nikoho nic nenaučí. Brigitte Fassbaender byla nejen vynikající pěvkyně, ale na pražské HAMU se předvedla i jako vynikající učitelka. Dokázala okamžitě a přesně postihnout, co každé z pěvkyň chybí, a názorně jí ukázat cestu k řešení problému. Byla pozitivní, povzbudivá, ale přísná a nic jí neuteklo. Měla oči všude, každou nepravost hned zarazila, a nenechávala se rozptylovat okrajovými hloupostmi. Charisma z ní sálalo jako z infrazářice.

„Víte, jaký je nejčastější problém současných zpěváků?“ zeptala se účastnice kurzu, která se napájela vodou z obrovské láhve. A hned sama odpověděla směrem k celému plénu: „Reflux, má ho každý druhý. A víte, z čeho to mají? Protože pořád pijí vodu.“ Mistrovské kurzy posloužily i jako přehlídka pěveckých chyb. Od nejistého postoje, nezpevněného těla, přes špatné dýchání, deformování tónu, nahrazování legata portamentem, mylné představy o vlastním hlasu, špatnou volbu repertoáru až po nezodpovědné hazardování s vlastním zdravím: jedna dívka hodinu naplno pilovala náročnou dramatickou árii „Voi lo sapete, o mamma“ z *Cavallerie rusticany*, ačkoliv měla večer zpívat písňový koncert.

Člověku občas zůstával rozum stát, ale občas si také říkal, že nadějné hlasy tu pořád jsou. Jen se s nimi velmi často beznadějně pracuje – Brigitte Fassbaender musela některým účastnicím objasňovat úplně elementární věci. Pokud se má česká opera někam výkonnostně posunout, musí učitelé těchto kvalit působit na našich školách stabilně.

<http://zapisnikzmizeleho.cz/zrale-zeny-mladi-chlapci-a-velka-skola-nekolik-dni-s-brigitte-fassbaender/?platform=hootsuite>

Některé – naštěstí ne všechny – studentky ale také nezapomněly svým chováním zdůraznit, že jim čouhá sláma z bot. Zajímala je jen jejich vlastní lekce, na ostatní nedávaly pozor a po skončení té svojí okamžitě odcházely. Nedokázaly zůstat z hlubšího zájmu, radosti z hudby, ani kousku úcty nebo slušnosti k mimořádné profesorce. Ostudně nízká účast ještě řídla a ředila se nesoustředěností. Brigitte Fassbaender musela některé věci vysvětlovat pořád dokola a kdyby odešla a práskla za sebou dveřmi, nikdo by se nemohl divit. Byla ale graciézní a poctivá se vším všudy, profesionalita v ní má jedno ze svých ztělesnění.

Pygmalion a Galatea, Agnolo Bronzino, 1529–32

Protagonistkou dnešního matiné je pochopitelně Brigitte Fassbaender. Záminkou je nejen její přítomnost v Praze, ale také nedávné narozeniny – měla je před týdnem. Představí se jako všeobecná interpretka rolí od lyrické komiky až po extrémně vybičované drama. Jsou mezi nimi především zralé ženy a mladí chlapci – to už je osud mezzosopranistek.

Na úvod zazní árie *He Was Despised and Rejected of Men* z oratoria **Georga Friedricha Händela Mesiáš** (zpívaná v německém překladu *Er ward verschmähet und verachtet*). Spojení antipatetické interpretační kázně a hlubokého prožitku je zde dokonalé. **Radio-Sinfonieorchester Stuttgart** řídí Neville Marriner.

Po mohutném oratoriu přijde ukázka z rodinné pohádkové opery *Hänsel und Gretel*, čili *Perníková chaloupka* – napsal ji **Engelbert Humperdinck** (ne ten populární zpěvák). Hlavní role Jeníčka – Hänsela a Mařenky – Gretel jsou obě pro ženské hlasy, hlubší mezzosoprán patří pochopitelně chlapci. Jako Gretka se připojí famózní sopranistka **Edita Gruberová**. Zpěv tu působí jako ta nejjednodušší věc na světě, stejně jako operní herectví. **Vídeňské filharmoniky** řídí **Georg Solti**.

Po pohádce pro děti následuje pohádka pro dospělé – legenda o Tristanovi a Isoldě inspirovala Richarda Wagnera k vytvoření jedné z nejpůsobivějších partitur v dějinách hudby. Hlavní ženskou postavou je pochopitelně Isolda, má ale také věrnou družku Brangänu. Věrnou a osudovou – je to ona, kdo zamění nápoj smrti za nápoj lásky a uvrhne tím Tristana s Isoldou do neřešitelné citové pohromy. Částečně to odčiní tím, že poslouží králi Markemu o svatební noci svým panenstvím, když Isolda už v tomto směru jaksi nemá čím sloužit. V matiné zazní scéna Isoldy a Brangäny ze začátku druhého dějství, Isoldu zpívá **Margaret Price**, **Staatskapelle Dresden** řídí **Carlos Kleiber**.

Vášní přibývá, ale pořád to ještě není dost, na chorobný vrchol extáze se matiné dostane s postavou královny Klytaimnestry z opery **Richarda Strausse Elektra**. Za takový dramatický výraz už asi opravdu nelze jít dál. *Ich habe keine gute Nächte – Nemám žádné dobré noci*, stěžuje si Klytaimnestra své dceři Elektře, která ji chce zabít, jen se k tomu neumí odhodlat. Elektru zpívá **Gwyneth Jones**, představení v Metropolitní opeře řídí **James Levine**.

Po *Elektře* matiné vejde do klidnějších sfér epického hudebního divadla, které spolu vytvářeli **Kurt Weill** a **Bertolt Brecht**. Jejich balet se zpěvy *Sedm smrtelných hříchů – Die sieben Todsünden* se točí kolem zdvojené ústřední postavy. Brigitte Fassbaender zpívá Annu I i Annu II, doprovází ji mužské pěvecké kvarteto **Karl-Heinz Brandt, Hans Sojer, Hidenori Komatsu a Ivan Urbas, Radio-Philharmonie Hannover des NDR** řídí **Cord Garben**. A jen pro jistotu: NDR = Norddeutscher Rundfunk.

V úplném závěru se matiné vrátí k Richardu Straussovi a finále jeho opery *Rosenkavalier*. Sofie a Oktavián se nakonec šťastně dali dohromady, jejich milostný duet přivede Brigitte Fassbaender opět do mužského převleku, stejně jako ji role Oktaviána kdysi přivedla ke světové kariéře. Sofii zpívá další slovenská megastar **Lucia Poppová**, mihnu se i **Gwyneth Jones** jako Oktaviánova bývalá milenka Maršálka a **Benno Kusche** jako Sofiin otec Faninal. Představení v **Bayerische Staatsoper** řídí opět **Carlos Kleiber**.

Mistrovské kurzy Brigitte Fassbaender v rámci festivalu Pro Art. 8.–10. 7. 2016, HAMU, Praha.

Související články

Módní policie v
opeře. Převlečená
krajina, unikátní
modely, přestrojení
lidé

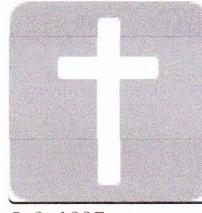
Čarostřelec. První
romantický zásah v
opeře

Mojžíš, Áron a
zmatení kolem
Jordánu

Georg Solti

5. 9. 1997

Boris Klepal | 10. 7. 2016, 3.18 | rubrika: [Divadlo](#), [Hudba](#), [Náladu, dojmy, upomínky](#) | Štítky: [Bayerische Staatsoper](#), [Benno Kusche](#), [Bertolt Brecht](#), [Brigitte Fassbaender](#), [Carlos Kleiber](#), [Cord Garben](#), [Edita Gruberová](#), [Engelbert Humperdinck](#), [Georg Solti](#), [Gwyneth Jones](#), [Hans Sojer](#), [Hidenori Komatsu](#), [Ivan Urbas](#), [James Levine](#), [Karl-Heinz Brandt](#), [Kurt Weill](#), [Lucia Popp](#), [Margaret Price](#), [Neville Marriner](#), [Radio-Philharmonie Hannover des NDR](#), [Radio-Sinfonieorchester Stuttgart](#), [Richard Strauss](#), [Staatskapelle Dresden](#), [virtuální matiné](#), [Wiener Philharmoniker](#) | [Žádný komentář »](#) [Facebook](#) | [Twitter](#) |